

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5

Декомпозиційний аналіз складових інтегрованої звітності підприємства

Частина 4. Природний капітал

Мета завдання: на основі звітності обраних підприємств дослідити, яким чином природний капітал розкривається в інтегрованій звітності відповідно до Міжнародного стандарту інтегрованої звітності (МСІЗ), та оцінити його роль у процесі створення довгострокової вартості та управлінні екологічними ризиками.

Теоретична основа

Відповідно до МСІЗ, природний капітал охоплює всі відновлювані та невідновлювані природні ресурси, що забезпечують потоки товарів і послуг. До його складу належать:

- Природні ресурси (stock): повітря, вода, земля, мінерали, ліси, біорізноманіття, підземні води, морські ресурси
- Екосистемні послуги (flow): послуги забезпечення (їжа, вода, сировина), регулювання (клімат, повені, запилення), культурні та підтримуючі

На відміну від виробничого або фінансового капіталу, природний капітал часто є зовнішнім щодо балансу підприємства, але критично важливим для операційної стійкості. МСІЗ розглядає природний капітал у взаємозв'язку з іншими видами: наприклад, деградація ґрунтів (природний) безпосередньо знижує виробничий потенціал агропідприємства (виробничий) та репутаційний капітал (соціальний і відносинний).

Ключові стандарти та фреймворки для розкриття природного капіталу: GRI 303 (Вода), GRI 304 (Біорізноманіття), GRI 305 (Викиди), TCFD (кліматичні ризики), TNFD (природно-залежні ризики).

5.1. Ідентифікація та опис природного капіталу

На основі фінансової та нефінансової звітності обраних підприємств за два суміжні роки визначте склад їхнього природного капіталу. Нижче наведено узагальнену аналітичну структуру, яку слід адаптувати до конкретних підприємств.

Таблиця 5.1.1. Порівняльна характеристика природного капіталу підприємств

Елемент природного капіталу	Промислове підприємство	Агропромислове підприємство	Енергетична компанія
Матеріальні природні ресурси (stock)	Земельні ділянки (власні та орендовані), водні об'єкти, лісовий фонд, корисні копалини, сировинна база	Орні угіддя, зрошувальні системи, сільськогосподарські ресурси, фітосанітарні умови	Водойми/водосховища (гідроенергетика), земля під об'єктами, паливні ресурси
Екосистемні послуги (flow)	Атмосферне повітря (якість для виробництва), кліматична стабільність, послуги поглинання відходів	Ґрунтова родючість, запилення, регулювання водного балансу, поглинання CO ₂	Гідрологічний режим, регулювання клімату, послуги поглинання теплових викидів
Географічне розташування ключових об'єктів	Виробничі майданчики – типово поблизу міст або промислових зон; вплив на урбанізовані екосистеми	Поля та агрокомплекси – сільська місцевість; залежність від місцевих природно-кліматичних умов	Гідро- або теплові станції – річки, промислові регіони; чутливість до водного режиму
Спосіб опису у звітності	Переважно кількісний (обсяги викидів, споживання енергії) + наративний (кліматична стратегія)	Комбінований: кількісні KPI (врожайність, водоемність) + наратив (стале землекористування)	Переважно наративний (енергетичний перехід, кліматичні цілі) + окремі KPI (Score 1/2)

5.2. Розкриття інформації про природний капітал у звітності

Проаналізуйте, яку інформацію про природний капітал підприємства розкривають у різних формах звітності. Заповніть порівняльну таблицю, підставивши конкретні дані з обраних підприємств.

Таблиця 5.2.1. Порівняльна таблиця розкриття природного капіталу

Аспект розкриття	Фінансова звітність	Річний / Інтегрований звіт	ESG-звіт	Унікальна цінність / Нерозкриті
Склад природного капіталу (види ресурсів та екосистемних послуг)	Примітки до ФЗ: земельні активи, водні ресурси в активах (знецінення, оцінка). Баланс: вартість ділянок.	Детальний опис залучення природних ресурсів у бізнес-процеси, географічне розташування, функціональне значення.	Повний перелік природних ресурсів, що споживаються та/або охороняються; прив'язка до матеріальних тем ESG.	ІЗ та ESG є унікальними – ФЗ відображає лише вартісний вимір.
Споживання ресурсів (вода, енергія, сировина)	Не розкривається безпосередньо – лише непрямо через витрати.	Може містити кількісні KPI споживання, динаміку ресурсоємності.	Детальна звітність GRI/SASB: обсяги водоспоживання (м ³), споживання енергії (ГДж), інтенсивність.	Кількісні показники споживання – виключно ESG-звіт; ІЗ дає контекст ефективності.
Викиди та забруднення (CO ₂ , NO _x , стічні води, відходи)	Відображення резервів під екологічні зобов'язання (якщо є).	Наративний опис кліматичних зобов'язань, цілі нейтральності.	Повна кількісна звітність: Scope 1/2/3, обсяги відходів, стічні води.	Детальні кількісні дані – лише ESG; ФЗ – лише резерви.
Вплив на біорізноманіття та екосистеми	Практично не розкривається.	Опис впливу на локальні екосистеми, заходів з компенсації.	Програми збереження біорізноманіття, показники TNFD/LEAP.	Унікально для ІЗ та ESG – у ФЗ відсутнє.
Екологічні ризики та можливості	Можливе розкриття у примітках щодо судових/регуляторних ризиків.	TCFD-аналіз: фізичні та перехідні кліматичні ризики, вплив на вартість.	Детальний реєстр екологічних ризиків та заходи управління.	TCFD-аналіз – перевага ІЗ; ESG – операційні ризики.
Капітальні інвестиції в захист природного капіталу	Капвкладення в природоохоронне обладнання у звіті про рух грошей.	Стратегічні інвестиції в «зелені» технології, відновлювану енергію.	Конкретні проекти: лісопосадки, очисні споруди, рекультивация.	ІЗ пов'язує інвестиції зі стратегією; ESG – деталі проектів.
Регуляторна відповідність та дозволи	Відображення зобов'язань та штрафів у ФЗ.	Контекст відповідності законодавству, тенденції регулювання.	Перелік дозволів, результати перевірок, кількість порушень.	Деталі відповідності – ESG; ФЗ – лише фінансові наслідки.
Взаємозв'язок з іншими видами капіталу	Не розкривається.	Показує trade-offs: природний капітал ↔ фінансовий, людський, соціальний.	Частково – через тематичні розділи (клімат, громада).	Цілісний аналіз взаємозв'язків – унікальна перевага ІЗ.

Аналітичні питання для висновків:

- Яка інформація є унікальною для інтегрованого звіту порівняно з традиційною фінансовою звітністю? (Типово: TCFD-аналіз ризиків, взаємозв'язки капіталів, стратегічний контекст)
- Що залишається нерозкритим у всіх трьох формах звітності? (Типово: кількісна оцінка залежності від природного капіталу, вартісна оцінка екосистемних послуг у натуральних показниках, стан біорізноманіття на прилеглих територіях)

5.3. Природний капітал у контексті бізнес-моделі

Спираючись на логіку МСІЗ щодо трансформації капіталів (inputs → business activities → outputs → outcomes), покажіть роль природного капіталу в бізнес-моделі кожного підприємства.

Таблиця 5.3.1. Природний капітал у ланцюжку цінності (шаблон-орієнтир)

Тип підприємства (приклад)	Inputs: природний капітал як вхідний ресурс	Outputs: прямі результати	Outcomes: вплив на природний капітал
Виробниче підприємство (промисловість)	Земельні ділянки, вода (технологічна та охолоджувальна), атмосферне повітря, корисні копалини / сировина	Продукція; викиди CO ₂ , NO _x ; стічні води; відходи виробництва	Якість продукції; забруднення довкілля; робочі місця; економічне зростання регіону
Агропромислове підприємство	Орні землі, водні ресурси для зрошення, агробіорізноманіття, кліматичні умови	Продовольча продукція; деградація ґрунтів; стічні води агровиробництва; відходи	Продовольча безпека; виснаження ресурсів; зайнятість на селі; сезонний дохід
Енергетична компанія	Вода (гідроенергетика або охолодження ТЕС), паливо (газ, вугілля, відновлювані), земля під об'єкти	Електроенергія; викиди парникових газів; теплове забруднення водою; зміна ландшафту	Енергетична безпека; кліматичний слід; перехід до «зеленої» енергетики

Аналіз взаємозв'язків та компромісів (trade-offs)

Природний капітал не існує ізольовано – він перебуває у постійній взаємодії з іншими видами капіталу. Нижче наведено типові trade-offs:

Таблиця 5.3.2. Взаємозв'язки та компроміси між природним та іншими видами капіталу

Trade-off (пара капіталів)	Характер компромісу	Як відображається у звітності
Природний ↔ Фінансовий	Інвестиції в очисні споруди знижують прибуток у короткостроковому періоді, але зменшують ризик штрафів та регуляторного тиску.	Стратегічні ІЗ розкривають довгострокову вигоду від природоохоронних інвестицій.
Природний ↔ Виробничий	Розширення виробничих потужностей → збільшення енергоспоживання та викидів. Модернізація → зниження ресурсоемності.	ІЗ відстежує, як оновлення обладнання впливає на екологічний слід.
Природний ↔ Людський	Забруднення довкілля → зростання захворюваності працівників та громади. Програми екоосвіти → підвищення екологічної свідомості персоналу.	ESG-звіти розкривають зв'язок між екологічними умовами та благополуччям.
Природний ↔ Соціальний	Погіршення якості води/повітря → зниження довіри громади, соціальна ліцензія на діяльність.	ІЗ демонструє взаємозалежність природного та соціального капіталу.
Природний ↔ Інтелектуальний	Розвиток «зелених» технологій → зниження природомісткості. Інвестиції у R&D → нові рішення для збереження ресурсів.	ІЗ показує, як інновації допомагають зберегти природний капітал.

Орієнтири для власного аналізу:

- Опишіть, як конкретні природні ресурси є вхідними ресурсами (inputs) для кожного з обраних підприємств – із зазначенням кількісних показників (якщо розкриті у звітності)
- Визначте прямі outputs: обсяги продукції, послуг; та паралельні outputs: викиди, відходи, скиди
- Оцініть outcomes: яким є чистий вплив на стан природного капіталу (позитивний, нейтральний, негативний)? Чи розкривають це підприємства?
- Виявіть конкретний trade-off для кожного підприємства: де збільшення одного капіталу відбувається за рахунок природного (або навпаки)?

5.4. Висновки

За результатами виконання завдань 5.1–5.3 сформулюйте порівняльні висновки щодо трьох обраних підприємств за такими напрямками:

1. Повнота та якість розкриття природного капіталу

Оцініть, наскільки повно кожне підприємство розкриває інформацію про природний капітал, та чи відповідає це принципам МСІЗ (повнота, суттєвість, зв'язність інформації, орієнтація на майбутнє). Зокрема, визначте:

- Чи розкриваються кількісні та якісні показники природного капіталу, чи лише декларативні наративи?
- Чи використовують підприємства стандартизовані фреймворки (GRI, TCFD, TNFD) для забезпечення порівнянності даних?
- Які суттєві прогалини у розкритті природного капіталу є спільними для всіх підприємств? (наприклад, відсутність вартісної оцінки природного капіталу, обмежене розкриття впливу на біорізноманіття)

2. Стан природного капіталу та тенденції

На основі динаміки за два суміжні роки охарактеризуйте стан та тенденції відтворення природного капіталу:

- Чи зменшується або збільшується природомісткість виробництва (споживання ресурсів на одиницю продукції)?
- Які заходи вживають підприємства для відновлення чи збереження природного капіталу (компенсаційні програми, рекультивация, скорочення викидів)?
- Як підприємства позиціонують себе щодо регуляторного тиску та кліматичної трансформації?

3. Вплив природного капіталу на здатність створювати вартість

Охарактеризуйте, як стан природного капіталу впливає на можливості підприємств у трьох часових горизонтах:

- Короткостроковий: операційні ризики, пов'язані з доступністю ресурсів та регуляторними вимогами (наприклад, штрафи, зупинка виробництва)
- Середньостроковий: вплив деградації природного капіталу на ресурсну базу та собівартість; ефективність природоохоронних інвестицій
- Довгостроковий: стратегічна залежність від природного капіталу та здатність адаптуватися до кліматичних змін і дефіциту ресурсів

4. Комунікація із заінтересованими сторонами

Оцініть, які заходи щодо розвитку та збереження природного капіталу підприємства комунікують заінтересованим сторонам через звітність:

- Наявність конкретних цілей та КРІ у сфері природного капіталу (наприклад, скорочення викидів на N%, досягнення вуглецевої нейтральності до року X)
- Якість та прозорість комунікації – чи пов'язані екологічні цілі зі стратегією підприємства та фінансовими результатами?
- Чи демонструють підприємства прогрес щодо екологічних зобов'язань у порівняних показниках або лише декларують наміри?